

HUGOLÍN GAVLOVIČ (1712 – 1787)

Narodil sa v poľskej pohraničnej obci Czarny Dunajec. Osirel, študoval na strednej škole a ako 20 ročný vstúpil do františkánskej rehole, pôsobil v kláštore v Pruskom. Pľúcne choroby a ich liečba ho priviedli k pobytom na salašoch a k užívaniu odvarov z liečivých bylín so žinčicou. Napísal vyše 20 diel prevažne s náboženskou tematikou.

Tvorba:

Škola kresťanská = vykresľuje neúprosný okamih smrti, na ktorý sa treba pripraviť.

Valaská škola mravív stodola = mravoučná báseň

Námet: čerpal v horách na salaši; **Jazyk:** slovakizovaná čeština

Cieľ diela: bolo poučiť zábavou, pobaviť i prospieť

Skladba pozostáva z: 22 častí (nót), ktoré sa vždy začínajú pastierskym spevom s biblickým motívom (väčšinou zo Starého zákona). Nasleduje 59 samostatných mravoučných básní s tzv. nápadkami. V celej skladbe je spolu 1 298 takýchto didakticko-reflexívnych (mravoučno-úvahových) básní.

„Nápadky“ sú

Literárny kontext:

- Zaoberal sa problémami a vzťahom jednotlivca k Bohu, blíždym, spoločnosti.
- Oslavuje všetkých ľudí dobrej vôle bez ohľadu na majetok a spoločenské postavenie.
- Odsudzuje poverčivosť a vieru v sny a upozorňuje na nevyhnutnosť smrti.
- Nabáda k bázni a službe k Bohu.
- Vystríha pred zlozvykom opilstva, čo podáva žartovne.
- Vedie k slušnosti, vyzdvihuje šikovnosť, pracovitosť a dôvtip chudobných a sedliakov.
- Kritizoval majetných, ktorí sú príčinou biedy.
- Kritizoval spoločenské pomery a sociálnu nespravodlivosť.
- Autor má zdravý, úprimný a kritický pohľad na život spoločnosti.

Kompozícia: má symetrický trojčlenný pôdorys; prológ/úvod (názov básne – kľúčová myšlienka básne), jadro (prvých 5 dvojverší, resp. prvých 10 veršov) a epilóg/ záver (posledné dvojveršie).

Rodičúv musíš ctíti, jak chceš požehnaní míti.

*Po Bohu najprv rodičúv máš milosť vzdávati,
na to, čo si od nich prijal, vždy pamatovati.
Velkú lásku k tobe meli od tvého detinství,
starostlivo chteli priviesť te [ku] človečenství.
Láska lásku odplacuje, nebud' ty nevdečný,
mej vždy lásku k tvým rodičúv, a budeš statečný.
Nenechávaj jich v zármutku, posluhuj v nemoci,
a v potrebe jakejkoliv bud' jim na pomoci.
Jestli budeš dobrým synem, dobre si poslúžíš,
i rodičúv i sám sebe života prodlúžíš.
Budeš míti česť u lidí, dobrý chýr o sebe,
a i hojně požehnaní dá ti Pán Bůh z nebe.*

Idea:

Prítelív tvých šanuj

*Tvých prítelív[,] jako sluší, mej též v povážnosti,
k nim úctive mluvíti máš a s ponížností.
Nebo oni též od tebe úctivosť žádajú,
Z tvého pekného chování potešení majú.
Varuj se[,] abys' prítelív k hnevu nepodzbudil,
aneb medzi príbuznými rozbroje nevzbudil.
Nectilo by te to, kdyby pro nemravvy tvoje,
meli míti prítelové hnevy, zvady, boje.
Mej za jisté, že má býti velká povinnosť tvá,
rečú, skutkem šanovati každého z prítelstva.
Jestli nebudeš šanovať tvojej pokrevnosti,
nebudeš meť i od lidí slušnej úctivosti.*

Idea:

Čítaj knižky ne len k naučení, ale i k tvému polepšení.

*Všelijaké v svete knihy; jiné o múdrosti,
jiné k dobrým mravom táhnú, jiné ku svatosti.
Které súdiš dobré býti, té často čítávej
a čo čítáš, pilne čítaj, a dobre rozumej.
Mnozí z knižek vytahujú užitek sladkosti,
a mnozí z nich, jak pavúci, berú jed trpkosti.
Ale neni, domnívám se, knižečky tak sprostěj,
žeby pobožný nenašel něco dobrého v nej.
V knihách veliké poklady múžeš naleznúti,
čo z nich vezneš, to je stálé, nemúže zhynúti.
Však na samém nezakládaj knižek čítávání,
ale v dobrém, jako čítáš, spravuj tvé chování.*

Idea

Dar maličký od přítele bez pohrdy ber vesele.

*Když tvůj prítel dar z vdečnosti tobe obetuje,
jiste lásku s takým darem tobe oznamuje.
Ačkoliv jest dar maličký, přijmi ho vesele,
abys' srdce nezarmútil chudého přítele.
Nehled' na dar, než hled' z jakej pochádzá vdečnosti,
dal by více, kdyby bylo víc v jeho možnosti.
Mnoho dává, obetujíc to, čo múže dati,
ty pamatuj i máličko od neho přijati.
Dost odplatíš za dar jeho, jak přijmeš vesele
a malý dar chudobného když pochválíš cele.
A jak múžeš, i hojnejšej chtej dar nahraditi,
nikdy nechtej, dokud žiješ, s nikým pohrditi.*

Idea

Človeče, smrť ti je jistá. Nemáš tu večného miesta.

*Kdo se ze ženy narodil, raz m[o]sí umríti,
a skrze smrť jakúkoliv do večnosti jíti.
Všecké veci koniec majú, ktoré sú na svete,
žáden človek neni večný pri časnom živote.
Prijde posledná hodina časného života,
by se úzkosť dokonala i telesná psota.
Prach a popel svojím časem v popel se obrátí,
nebo nic pod sluncem večne nemúže trvati.
Človek ku smrti pospíhá hned od narodení,
ze dňa na deň živobyť ustavične mení.
V žádnej veci nemúže meť bezpečnej stálosti,
dokud nevkočí skrze smrť časnú do večnosti.*

Idea:

Jak se chceš ženiti, hled' si rovnú vzíti.

*Jestli se chceš oženiti, nehled' na jej krásu,
nebo krása neni večná, jedine do času.
A jestli si vezmeš ženu pro veliké veno,
budeš mužem, ale malé zústane ti meno.
Nebor ženu pro peníze: jestli vezmeš paň[ú,]
máš jej slúžiť, a nestačíš pracovati na ňu.
Ona bude rozkazovať, kričať až do nebe,
budeš meť križ, který žáden nevezme od tebe.
Nebor paňú, ani krásnú, než podobnú sobe,
aby srdce v bázni boskej vždy mela ku tobe.
Manželstvo nerozlučuje krem rýl a motyka,
merkuj, by pekná ružička nebyla netyka.*

Idea:

Dobrá dieta prodlužuje letá.

*Hippokrates takrečený doktor znamenitý
nikdy obeda nejedal, s večerú byl sytý.
S tú dietú se zadržal do starého veku,
vždy byl zdravý, a jinšého neužíval léku.
Nikdy nemoci necítil, snad by byl dluhšej žil,
kdyby se byl z prítrefení z rebríka nezabil.
Salernusové přísloví opakujú mnozí:
že krátká večera nočnej lehkosti osoží.
Však ale jestli žalúdek nemá čo trávití,
múže ze svú pálcivostú krvi uškoditi.
Zlý obed, hojná večera posluhuje k zdraví,
neb žalúdek v nočném spaní lépej jídlo tráví.*

Idea:

Kde gazdiná korhelkyňa, tam je i prázná kuchyňa.

*Šla gazdiná do jarmeku kupovať vretená,
stavila se trochu v krčme smadem prinútená.
Když se s kterúsi kmotričkú trochu podnapila,
potem v rínku místo vretén hrncúv nakúpila.
Jide do domu s hrncami, úzka je jej cesta,
tmu má v očoch, potýká se statečná nevesta.
Vstupujíc do jizby, na prah s nohú zavadila,
spadla prez prah dolu nose, a hrnce pobila.
Muž nevedel čo se robí, začíná ju kriesiť,
ona hrnce oplakává, a prahu chce hrešit'.
Čo je? že se mi nemúžú žádné hrnce zdariť,
naposledy, čo mi po nich, nemám čo v nich variť.*

Idea:

Hle člověk opilý – žádnému nemilý

*Jestli se chceš, jako svedčí, opilstva varovat,
tak sobe daj opilého člověka malovat:
Nech bude neočesaný a sliny po brade,
neumytý, nespůsobný, zaválaný všade.
Slabé nohy, mrtvý jazyk a krvavé oči,
vždycky letíc dolu nose, čo s nohú pokročí.
V hlave víno, v bruchu rozum, v údoch žádnéj sily,
tento nápis daj pod neho: Hle člověk opilý
Tento člověk není člověk, neb rozum utratil,
když se s zbytečným nápojem v hovado obrátil.
A jak spadne do kaluže, bude postel jeho,
a i svine tam líhajú z obyčeje svého.*

Idea:

Velmi je hlúpy kdo vlast svú tupí

*Sladký je chren červíčkovi, když se v nem uláhne,
a jak z neho kdy vyleze, zas se k nemu táhne.
Sladká je vlast člověkovu, v kteréj se narodí,
kterú sladkost' v člověkovu prirodzenost' plodí.
Blázen je, kdo pred jinými vlast svú potupuje,
s potupením svojej vlasti cudzú vychvaluje.
Kdo vlast svoju potupuje, i sám seba haní,
nevdečný je, kdo uctivosť svej matky nebrání.
Když je vlast v neuctivosti, i ten bez cti bývá,
který v neuctivej vlasti narození mívá.
A tým větší pro nevdečnost' potupení získá,
jak nálezký, cudzé mravy do svej vlasti vtíská.*

Čo je obsahom básne? V čom sa prejavuje ľudská hlúposť? Vyhľadajte prirovnanie k vyjadreniu o vzťahu k vlasti?

.....
.....
.....